

CONFERINȚA EXTRAORDINARĂ A PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN DIN TRANSILVANIA (23—24 iulie 1893)

Lupta națională a românilor transilvăneni a crescut în intensitate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, culminând cu mișcarea memorandistă. Aceasta explică și justifică interesul manifestat de istoriografia noastră pentru perioada respectivă în general și pentru Memorandum în special. Într-adevăr, anii 1892—1895 au constituit obiectul multor cercetări cu caracter general sau special, abordând o serie de probleme cu privire la lupta românilor în perioada memorandistă¹.

Amintită în general în istoriografie, conferința extraordinară a partidului național din 23—24 iulie 1893 n-a format încă subiectul unui studiu special, cu toate că ea ocupă un loc bine definit, prin desfășurarea și hotărârile sale în evoluția mișcărilor prilejuite de înaintarea memorandumului către curtea vieneză.

Necesitatea unei conferințe extraordinare se impunea datorată situației în care se găsea conducerea partidului național român din Transilvania în vara anului 1893. În fața amploarei pe care a luat-o lupta națională a românilor, a ecoului stîrnit de aceasta, autoritățile au hotărît s-o lichideze prin mijloace energice. În acest sens, urmărirea judiciară a lui Eugen Brote pentru delictul de agitație antistatală se extinde la 13 mai 1893 asupra tuturor membrilor comitetului central al partidului².

Prin împreresuarea conducătorilor partidului național, autoritățile urmăreau nu atît pedepsirea semnatărilor memorandumului, cît mai ales înscenarea unui proces politic prin care să demonstreze că cei 25 de fruntași politici au acționat ca persoane particulare, iar memorandumul și mișcarea prilejuită de el ar fi opera doar a instigațiilor unor „agitatori” alimentați de mișcarea iredentistă din România. Dacă acțiunea guvernului ar fi reușit, lupta națională în general și mișcarea memorandistă în special ar fi primit o lovitură considerabilă. Partidul național a recurs însă și de această dată, prin convocarea conferinței, la sprijinul maselor populare, izvorul succesului activității sale în toată această perioadă³.

După emiterea decretului de urmărire judiciară, comitetul central ales de conferința întrunită în 20—21 ianuarie 1892 convoacă la 5 iunie „pe toți membrii conferinței naționale într-o adunare extraordinară care se va ține la Sibiu, duminică 27 iunie (9 iulie) și zilele următoare”⁴. Din acest moment, în toate circumscripțiile electorale au avut loc adunări ale cluburilor partidului pentru a desemna delegații pentru conferința de la Sibiu. Conferința necesita o pregătire deosebită, deoarece se impunea o atitudine hotărîtă și unitară a tuturor delegaților. Era nece-

¹ E. Brote, *Cestiunea română în Transilvania*, București, 1895; I. Georgescu, *Dr. Ioan Rațiu (1828—1902). 50 de ani din luptele naționale ale românilor ardeleni*, Sibiu, 1928; V. Netea, *Istoria memorandumului*, București, 1947; Șt. Pascu, *Din răsunetul procesului memorandist în masele populare*, 1944; I. Papp, *Procesul memorandumului românilor din Transilvania, Acte și date*, Cluj, 1932; Rubin Patitia, *Amintiri din timpul memorandumului*, în *Transilvania*, nr. 45/1944; Z. Pclîșanu, *Guvernele ungurești și mișcarea memorandistă a românilor din Ardeal*, în *Revista Fundațiilor*, nr. 5—7, 1934; cf. *ActaMN*, V, p. 265—272.

² Z. Pclîșanu, *op. cit.*, p. 341—342.

³ Șt. Pascu, *op. cit.*, *passim*.

⁴ *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 120 din 3/15 iunie.

sar să se evite discuțiile iscate în conferințele anterioare între majoritatea delegaților și gruparea din jurul lui Alexandru Mocioni în legătură cu oportunitatea momentului prezentării memorandumului la împărat. Sesizând această cerință, cei din gruparea lui Mocioni iau legătură cu comitetul central pentru a se prezenta uniți la conferință⁵. Lucrul acesta a fost ușurat, deoarece între cele două orientări nu existau deosebiri de fond.

Paralel cu acțiunile întreprinse în Transilvania, peste Carpați, în România se desfășoară o mișcare largă de sprijinire a luptei românilor din Ardeal, prilejuită de improcesuarea memorandumistilor și de convocarea conferinței naționale. În cursul lunii iunie și la începutul lunii iulie, în toată România au avut loc adunări cu participare foarte numeroasă care se solidarizează cu luptele ardelenilor, adresînd comitetului central telegrame de încurajare. Deosebit de puternice au fost manifestațiile organizate în 14 iunie 1893, la București și Iași, cu ocazia aniversării unui an de la evenimentele din Turda⁶. Hotărîrea studenților din București de a ține conferințe pe teme naționale în principalele localități a fost primită cu mult interes și a avut un succes deosebit. În localitățile Ploiești, Brăila, Galați, Buzău, Craiova, Birlad, Slatina, Focșani etc. au loc alte întruniri de protest împotriva asupririi naționale a românilor din Transilvania. Mesaje de îmbărbătare sînt adresate comitetului partidului național⁷.

Manifestările de solidaritate din România cu mișcarea națională s-au intensificat în vara anului 1893, avînd drept scop stimularea participării cît mai masive la conferința din Sibiu⁸.

Presa română din Transilvania publică știri cu privire la desfășurarea acestor manifestații; reproduce telegramele și semnăturile. Mai mult, în periodice se deschide o rubrică specială, „mișcarea națională din România”⁹. Toate acestea au avut darul de a încuraja partidul național în acțiunile sale, contribuind la întărirea legăturii existente între românii extra- și intracarpatici.

Nu numai opinia publică din România manifestă interesul arătat, ci chiar și unii oameni politici de mare prestigiu. Se pare că participarea lui Gheorghe Cantacuzino la conferință se datorește convenirii dintre el, Dimitrie Sturdza și Alexandru Beldiman. Cei din urmă, găsindu-se în străinătate, au înaintat un memoriu ministrului de externe al Germaniei pentru a arăta daunele aduse Triplei Alianțe de politica de asuprire națională a guvernului austro-ungar¹⁰. Gheorghe Cantacuzino trebuia să furnizeze celor amintiți date noi privind lupta transilvănenilor „care nu se pot vedea în ziare sau cîteva indicațiuni utile lucrării ce am întreprins aici”¹¹.

În fața acestei efervescențe prilejuite de convocarea conferinței naționale de o parte și de alta a Carpaților, guvernul și autoritățile locale au devenit deosebit de precaute. La cererea primarului din Sibiu, dr. Ioan Rațiu înaintează la 24 iunie 1893 ordinea de zi a lucrărilor conferinței: 1) deschiderea adunării prin președintele comitetului de 25; 2) constituirea adunării; 3) raportul comitetului de 25 despre executarea mandatelor primite de la conferința din 1892 și în special despre cele întimplate în afacerea așternerii memorandumului la prea înaltul tron; 4) propuneri din partea delegaților; 5) alegerea unei comisii pentru studierea raportului comitetului și propunerilor prezentate; 6) raportul acestei comisii și luarea concluziilor; 7) închiderea conferinței¹². Prefectul Sibiului înaintează această ordine de zi ministerului de interne, solicitînd părerea guvernului asupra ținerii conferinței. La 1 iulie, ministerul răspunde că poate avea loc adunarea, cu condiția să nu participe decît cetățeni maghiari. Pe baza acestui ordin, prefectul Sibiului anunță la 3 iulie Comitetul Central că se „interzice ținerea adunării programate pe data de 9 iulie 1893”, deoarece „la această adunare poporală plănuită aci, voiesc să se prezinte și să participe și deputați din țara învecinată, România, ceea ce, după

⁵ Biblioteca Centrală Universitară Cluj, corespondențe, Aurel Mureșanu, ms. 4120, f. 12.

⁶ *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 133 din 18/30 iunie; *supra*, p. 266 și n. 5.

⁷ *Idem*, nr. 148 din 8/20 iulie.

⁸ *Tribuna*, X (1893), nr. 136 din 2 iulie.

⁹ *Foaia Poporului*, I (1893), nr. 28 din 23 iulie, cf. *Gazeta Transilvaniei*, LVI, 1893, nr. 133 din 18/30 iunie.

¹⁰ Bibl. Acad. R. S. România, secția mss., Fond Gheorghe Gr. Cantacuzino, ms. 88675.

¹¹ *Idem*, ms. 88674.

¹² Z. Pîclișanu, *op. cit.*, p. 349–350.

conceptele și considerațiunile mele de drept public, nu se pot îngădui nicidecît"¹³. A doua zi, înainte de a trimite protestul său, Ioan Rațiu primește din partea primăriei adresa sub nr. 52/1893 prin care se îngăduie ținerea conferinței, condiționând-o însă și de astă dată de o serie de măsuri pe care trebuia să le ia comitetul: interzicerea participării la conferință a cetățenilor din afara statului austro-ungar, împiedecarea demonstrațiilor în oraș etc. La acestea răspunde, în 7 iulie, Ioan Rațiu, respingind toate condițiile impuse de primărie ca nelegale și nejustificate¹⁴.

În aceeași zi, comitetul de 25, aprobat în conferința din 21—22 ianuarie 1892, enunță o nouă convocare a conferinței, prin următoarea înștiințare: „După ce conferința extraordinară, convocată pentru 9 iulie a.c., a trebuit să fie aminată din cauza intervenției arbitrare a autorităților administrative, ale căror ordine ilegale sînt cunoscute din ziare, convocăm acuma din nou pe toți domnii delegați ai alegătorilor români la o conferință extraordinară care se va ține irevocabil în Sibiu la 23 iulie a.c. și în zilele următoare”¹⁵.

Atitudinea autorităților din Sibiu față de conferință, a făcut să crească interesul pentru aceasta. Cu câteva zile înainte de deschiderea ei, spre Sibiu se îndreaptă numeroși participanți din Transilvania și din România. Înseși ziarele străine observă interesul mare pentru conferință. „Sînt încă patru zile întregi pînă la adunarea de duminică a românilor — scria *Pesti Napló* — și cu toate acestea orașul este invadat din toate părțile țării. Hotele și case particulare sînt pline de străini care au venit pentru conferința de duminică și pentru conciliabilele prealabile. Atîția preoți și învățători români poate că niciodată n-au fost în Sibiu, iar trenurile ce sosesc aduc într-una noi și noi grămezi de oameni. Femei de asemenea sosesc în număr foarte mare”¹⁶.

Pentru a face față acestei aglomerări, la Sibiu s-a organizat un comitet de primire compus din 25 membri, în majoritate studenți. Aceștia aveau sarcina de a caza pe cei sosiți, de a menține ordinea, de a organiza festivitățile. La conferință au sosit, pe lîngă cei 216 delegați aleși, peste 3.000 de persoane¹⁷. Presa vremii evidențiază prezența la conferință a unui număr mare de țărani, deși perioada de vîrf a muncilor agricole nu constituie un timp potrivit. Mai ales moșii din Abrud, Bucium, Cîmpeni au venit în număr mare, ceea ce a impresionat în mod deosebit. Țăranii din jurul Sibiului au sosit la conferință în grupuri mari, cu steaguri. Unele ziare apreciază numărul participanților la 6—8.000 de persoane¹⁸.

La conferință au fost prezenți în număr mare oaspeți din România. Pe lîngă reprezentanții universităților din București, Iași, ai Ligii Culturale, ai presei, au luat parte și personalități politice ca: Gheorghe Cantacuzino, Ion Grădișteanu etc.¹⁹ Prin prezența lor la conferință, mișcarea memorandistă era o acțiune nu numai a românilor din Austro-Ungaria, ci și a celor din România. Faptul acesta a neliniștit mult guvernul austro-ungar care a urmărit cu atenție deosebită orice pas făcut de cei veniți de peste munți. Telegramele din 3, 21, 22 iulie, trimise de guvern primăriei din Sibiu, conțineau dispoziții speciale privind urmărirea activității „străinilor”, interzicerea participării lor la lucrările conferinței, cenzurarea telegramelor venite din străinătate, reținînd la poștă pe cele „nepatriotice”²⁰.

În urma acestor pregătiri intense, conferința se deschide la 23 iulie, ora 10.15, în sala Gesellschaftshaus. Cuvîntul de deschidere l-a rostit Ioan Rațiu. În prima parte prezintă succint istoria Transilvaniei după anul 1848, subliniind eforturile depuse pentru recunoașterea drepturilor politice ale poporului român din Transilvania, mai ales după instaurarea dualismului austro-maghiar. „Poporul român — arăta I. Rațiu — în decurs de 28 de ani n-a încetat de a-și reclama drepturile

¹³ *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 138, 24 iunie/6 iulie.

¹⁴ *Tribuna*, X (1893), nr. 141 din 9 iulie.

¹⁵ *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 144 din 3/15 iulie.

¹⁶ În *Tribuna*, X (1893), nr. 151 din 22 iulie.

¹⁷ Rubin Patitia, *op. cit.*, p. 285.

¹⁸ *Tribuna*, X (1893), nr. 154 din 26 iulie.

¹⁹ Ion Georgescu, *op. cit.*, p. 158, cf. *Tribuna*, X (1893), nr. 154 din 26 iulie.

²⁰ Z. Picișanu, *op. cit.*, p. 350.

ce i se cuvin și cu deosebire autonomia Transilvaniei²¹. Se oprește apoi asupra activității desfășurate de comitetul ales în 21—22 ianuarie 1892, sfătuiind conferința să se consulte și să chibzuiască pentru a găsi cele mai potrivite mijloace prin care să se poată dezvolta o activitate și mai intensă, în așa fel încît să se ajungă la aspirațiile urmărite, „câci — încheie vorbitorul —, ca cetățeni liberi și egali îndreptățiți și mai presus de toate ca români și numai ca români, voim să trăim și să murim“. După cuvîntul introductiv, I. Rațiu declară conferința deschisă și dă cuvîntul lui D. Comșa, secretar prim al comitetului Central electoral, pentru a propune prezidiul. Ca președinte este ales Ioan Rațiu. După ce se alege și comisia de verificare a delegaților, D. Comșa, în numele comitetului celor 25, dă citire raportului asupra activității desfășurate de comitet de la ultima conferință²². Raportul motivează că numai chestiuni foarte importante pentru mișcarea națională a românilor au determinat convocarea conferinței „într-un timp cînd partea cea mai mare a populației e cuprinsă de lucrările secerișului“. Trece apoi în revistă activitatea generală a partidului în timpul scurs de la ultima întrunire, tratînd pe larg evenimentele legate de prezentarea memorandumului la Viena și urmările acestuia. Încheie arătînd că membrii comitetului, ca reprezentanți ai poporului român, își iau întreaga răspundere a faptelor săvîrșite.

O comisie formată din 40 de persoane trebuia să redacteze o rezoluție de apreciere a activității comitetului și de trasare a directivelor pentru perioada următoare. În mod special comisia trebuia să se pronunțe asupra acțiunii memorandiste. La alegerea acestei comisii s-a pus problema componenței ei. Unii, printre care Ioan Rusu-Șirianu, au propus ca în comisie să intre toți membrii Comitetului Central. Alții, grupați în jurul lui Hossu Longin, s-au opus, optînd pentru o comisie în care să nu intre conducerea partidului. Discuțiile au încetat prin intervenția lui Ioan Rațiu, care și-a însușit părerea ca membrii Comitetului Central să aibă doar vot consultativ pe lingă comisia aleasă. Acestea au fost singurele discuții contradictorii în tot timpul celor două zile. Faptul că membrii Comitetului Central nu au fost aleși în comisia de 40 a conferit rezoluției un mai mare grad de obiectivitate și principialitate. De data aceasta hotărîrile aparțineau tuturor delegaților ce reprezentau pe toți românii din Transilvania. Comisia a funcționat în 23 iulie d.m. și în 24 iulie a.m. În după masa zilei de 24 iulie s-a întrunit din nou conferința plenară care a ascultat raportul comisiei de 40 și s-a pronunțat asupra rezoluției alcătuite.

Rezoluția propusă de comisie cuprindea 6 puncte și se referea la principalele aspecte ale luptei naționale din perioada respectivă și următoare²³. Fără să i se aducă vreo completare sau amendament, ea a fost acceptată de delegați în unanimitate. Analiza rezoluției ne oferă posibilitatea de a dezvălui semnificația deosebită a conferinței. În primul punct conferința declară nu numai că acceptă activitatea depusă de Comitetul Central, dar accentuează că se identifică cu acțiunile acestuia, considerînd memorandumul ca emanație a întregului partid, a întregului popor român. Mulțumind Comitetului Central pentru activitatea depusă, conferința protestează energic împotriva urmării judiciare întreprinse în contra acestuia de autorități. În punctul 4, delegații reafirmă menținerea și pe mai departe, în întregime sa, a programului național stabilit și acceptat în conferințele anterioare, încredințînd Comitetului sarcina de a lupta pentru realizarea lui. Ultimul punct exprimă acordul conferinței cu acțiunile întreprinse de membrii Comitetului Central în vederea unirii forțelor cu naționalitățile asuprite din imperiul austro-ungar, în lupta pentru eliberarea națională și îi autorizează să continue „pertractările în această direcție“.

Conferința se încheie în seara zilei de 24 iulie, prin cuvîntul de închidere rostit de Ioan Rațiu. În semn de prețuire pentru persoana președintelui, delegații și oaspeții prezenți în Sibiu defilează prin fața casei acestuia. Entuziasmul era

²¹ *Tribuna*, X (1893), nr. 153 din 25 iulie.

²² *Ibidem*.

²³ T. V. Păcățian, *Cartea de aur*, VII, p. 570—571; cf. *Foiaș Poporului*, I (1893), nr. 29 din 30 iulie.

deosebit. Conferința reușise pe deplin. „Nici una dintre numeroasele întruniri politice de la 1848 încoace ale românilor — scria *Tribuna* — nu se poate măsura cu aceasta din urmă nici în privința măreției, nici în privința entuziasmului”²⁴.

Rezoluția adoptată, lucrările conferinței au avut un ecou larg în opinia publică internă și externă. Presa vremii acordă pagini numeroase conferinței și urmărilor ei. Numeroase personalități politice se opresc asupra celor întâmplate la Sibiu, încercând să întrevadă semnificațiile întrunirii românilor. Deputatul maghiar Szederkényi Nándor, referindu-se la conferință, în discursul rostit la 10 octombrie 1893 în Adunarea Deputaților, spunea: „Am îndrăzneala să prevestesc că urmările acestei conferințe vor juca, în istoria Ungariei, un rol însemnat încă mult timp. Așa a fost adunarea populară de la Blaj”²⁵.

Trei probleme au revenit mai frecvent în atenția contemporanilor, datorită semnificației și importanței lor: solidaritatea deplină exprimată de delegați în legătură cu memorandumul, prezența masivă la conferință a persoanelor din România, hotărîrea transilvănenilor de a conlucra cu toate naționalitățile asupraite.

Solidaritatea exprimată de toți delegații avea o deosebită importanță în evoluția evenimentelor, în condițiile urmării Comitetului Central al partidului de către justiție. În fața hotărîrilor clare, ferme, unanime ale conferinței, încercarea guvernului de a considera pe cei 25 de semnatari ai memorandumului simpli „agitatori” apărea arbitrară și forțată. Conferința i-a socotit pe cei 25 drept mandatarii ai unei populații ce depășea 3.000.000 de locuitori. Bazați tocmai pe hotărîrile conferinței, în procesul deschis la 9 mai 1894 acuzații au susținut că la Cluj nu erau judecați ei, ci întregul partid și, în consecință, întreaga națiune română. „Partidul întreg — spunea Vasile Lucaciu în timpul procesului — a acceptat memorandumul astfel precum este redactat, în unanimitatea sa partidul întreg a hotărît imprimarea, înaintarea și răspîndirea lui, așa cum e redactat. La toate acestea noi avem dovezi și dovezile noastre în privința aceasta se cuprind în procesul verbal al adunării din 1893, conform căruia partidul nu numai acceptă unanim toate acestea, ci el se identifică cu ele întru totul”²⁶. Participarea în mare număr, hotărîrile luate de conferință au convins în același timp opinia publică europeană că mișcarea națională din Transilvania are cauze adînci, care necesită o atitudine din partea guvernului. Faptul acesta este notat în zilele imediat următoare de presa străină. „Allgemeine Zeitung” ce apărea la München remarcă: autoritățile „caută să micșoreze însemnătatea conferinței românilor în tot chipul și s-o prezinte ca opera unor capete înfierbîntate. Dar este neîndoios, că îndărătul concluziilor acestei conferințe stă întregul popor român. E foarte îngrijorător cînd un popor de peste 3 milioane își arată nemulțumirea sa cu starea lucrurilor într-un mod atît de neîndoios”²⁷. Amploarea luată de lupta românilor era reliefață și de ziarele germane din Transilvania. „Fără îndoială — se scria în „Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt” — că atît tratarea curajoasă a chestiunii românilor în presa străină cît și țînta demnă a conducătorilor români a surprins pe politicieni... Pînă aici ei desconsiderau importanța acestei mișcări și voiau s-o rezolve cu fraze banale; acuma însă au venit la convingerea că stau în față cu o chestiune internă foarte serioasă și periculoasă, a cărei rezolvare reclamă cunoștință de cauză și tact”²⁸. Exemplele se pot îmbogăți cu extrase din numeroase cotidiene de mare prestigiu, cum ar fi „Times”, „Journal des Débats”, „L'Indépendance Belge” etc. Spațiul acordat de presa europeană conferinței, mișcării românești evidențiază nu numai amploarea acesteia, dar și rolul care i se atribuia pentru viitorul monarhiei austro-ungare.

Conferința s-a impus însă opiniei europene mai ales prin participarea numeroasă a românilor de peste Carpați, prin ecoul și sprijinul larg acordat de aceștia luptei transilvănenilor, conferinței. Cu prilejul conferinței s-a reliefat și mai clar identitatea intereselor românilor de pe cele două versante ale Carpaților, dorința Transilvaniei de a se uni cu România. Această tendință evidentă este

²⁴ *Tribuna*, X (1893), nr. 154 din 26 iulie.

²⁵ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett Országgyűlés nyomatványai. Képviselőházi Napló, XIII, p. 159.

²⁶ A. Iuga, *Vasile Lucaciu, Acte, documente, procese*, Baia Mare, 1940, p. 305.

²⁷ În *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 171 din 5/17 august.

²⁸ *Idem*, nr. 163 din 27 iulie/8 august.

subliniată cu deosebire de presa maghiară și germană. Analizînd compoziția partidului național român, Jancsó Benedek observa „că atît în tabăra mocioneștilor cît și a tribunîștilor sînt mai multe curente. Și dincolo și dincoace sînt daco-români”²⁹. Luînd în discuție problema autonomiei Transilvaniei, înscrisă din nou și în rezoluția conferinței, L. Öváry spunea: „Agitatorii români nu țintesc la altceva, ei n-au altă țintă decît a anexa Ardealul la România și a face astfel Dacia”³⁰.

Transilvănenii, cu toată opreliștea impusă de autoritățile statale, au lăsat să respire această dorință nu în hotărîrile luate, ci în lucruri aparent fără importanță. Astfel, ei au împodobit sala cu trei steaguri colorate în roșu, galben și albastru. La intervenția reprezentantului guvernamental, ce asista la conferință, steagul albastru a fost arborat numai la intrarea în sală. Incidentul acesta a dat prilej lui Gheorghe Cantacuzino de a propune ca steagul albastru să fie predat tinerimii din România, care „să plece cu acest steag, din oraș în oraș, din sat în sat, din cătun în cătun, pînă cînd toată suflarea românească îi va subscrie, iar pînă atunci să aștepte frații de aici cu cele două culori momentul unirii și completării stindardului național”³¹. Propunerea a fost acceptată și în 30 iulie 1893 are loc la Predeal o întrunire a reprezentanților tinerimii universitare din Austro-Ungaria, București și Iași, cu scopul de a face un schimb cu drapelele care au împodobit sala „Gesellschaftshaus”. Cu această ocazie, în prezența președintelui Ligii Culturale, V. A. Urechia, tinerimea depune jurămint de a lupta pentru împlinirea idealului național, desăvîrșirea statului național român. În cuvîntul său, transilvăneanul Lazăr Popovici spunea: „Dintr-un stindard trei bucăți am ales, cîredem însă că nu e departe timpul cînd iarăși le vom reuni”³².

Venirea reprezentanților din România însemna pe de altă parte că acțiunea memorandistă era aprobată și sprijinită pe deplin nu numai din partea românilor transilvăneni, dar și a celor de peste munți. „Tribuna” considera înfrățirea dintre românii prezenți la conferință drept momentul istoric al acesteia. Românii s-au adunat „pentru a accentua solidaritatea tuturor românilor, dorința neînvinsă de a lucra întru întărirea neamului românesc...”³³. Atitudinea opiniei publice din România față de mișcarea transilvănenilor, intensificarea luptei acestora s-a impus ca o problemă de importanță europeană.

În condițiile accentuării luptei transilvănenilor, opinia publică din România era tot mai defavorabilă Puterilor Centrale. În fața acestei opinii, guvernul român aderent la Tripla Alianță se găsea într-o situație delicată. În anii 1893—1894 ministrul de externe Alexandru Lahovary interveni pe lîngă guvernul imperial german, cerînd să facă atent guvernul austro-ungar asupra consecințelor deosebit de grave pe care le are asupra națională a românilor asupra menținerii României alături de Tripla Alianță. Ministrul României arăta că dacă în timp de pace guvernul poate să nu țină seamă de opinia publică, în timpuri tulburi va fi greu de a orienta țara contrar spiritului său³⁴.

Alianța României la Puterile Centrale în această perioadă cînd se profila formarea celui alt bloc nu era de neglijat, ba chiar avea o foarte mare importanță. E explicabil deci interesul mare acordat de presa germană conferinței și mișcării românilor. O parte a presei, sesizînd acest rol al României, ia o atitudine critică față de guvernul austro-ungar. „Poziția României față cu Tripla Alianță este de cea mai mare însemnătate — se spunea în „Allgemeine Zeitung” — Tripla Alianță are un interes puternic de a înștrăina România de Rusia”³⁵.

Ziarele belgiene semnaleză și ele urmările grave ale mișcării românilor pentru imperiul austro-ungar, arătînd că „statul ungar ar merge pe o cărare funestă dacă ar persista să refuze orice satisfacție unei populații, care prin numărul și activitatea ei, reprezintă unul din elementele cele mai viguroase ale regatului

²⁹ *Idem*, nr. 158 din 20 iulie/1 august.

³⁰ *Idem*, nr. 163 din 27 iulie /8 august.

³¹ *Tribuna*, X (1893), nr. 154, din 26 iulie.

³² Bibl. Acad. R. S. România, Arh. V. A. Urechia, XVIII, Imprimare I.

³³ *Tribuna*, X (1893), nr. 156 din 29 iulie.

³⁴ Bibl. Acad. R. S. România, Arh. D. A. Sturdza, XI, Varia 23.

³⁵ În *Gazeta Transilvaniei*, LVI (1893), nr. 164 din 28 iulie/9 august.

ungar³⁶. Însuși Jancsó Benedek evidențiază că alianța României la puterile centrale nu înseamnă nimic, deoarece se „știe — spunea el — că Carol de Hohenzollern numai pînă atunci poate sta pe tronul României pînă cînd Tripla Alianță e victorioasă³⁷.”

O altă problemă care a avut o respirație foarte largă în presa europeană și mai ales a naționalităților asuprite, a fost participarea la lucrările ei a reprezentanților slavilor asupriți, precum și punctul 6 din rezoluție, care prevedea necesitatea unității de acțiune a naționalităților oprimate. Formarea frontului comun al tuturor asupriților împotriva opresorilor era de cea mai mare importanță pentru reușita luptei de eliberare națională. Acest front comun reprezenta un pericol real pentru statul austro-ungar. Presa maghiară considera participarea slavilor la conferință al doilea fapt grav. „Românii, slovacii panslaviști și opoziția croată — scria „Budapesti Hirlap” — s-au pronunțat la Sibiu pentru alianță. Scopul comun al acestora este descompunerea Ungariei și pentru ajungerea acestui scop vor lucra în același mod și cu aceleași mijloace³⁸.”

Inițiativa românilor a fost primită cu vie satisfacție din partea naționalităților asuprite. Telegramele trimise conferinței, spațiul larg acordat acesteia de presa slovacă, croată, sîrbă sînt o dovadă a simpatiei lor față de lupta românilor, a dorinței de a da curs inițiativei transilvănenilor³⁹. Rezultatele nu s-au lăsat așteptate. Nu vor trece decît doi ani și în vara anului 1895 se va organiza la Budapesta congresul naționalităților, care va juca un rol deosebit în evoluția ulterioară a evenimentelor din monarhia austro-ungară.

Conferința națională extraordinară, hotărîrile luate, unanimitatea exprimată de delegații circumscriptiilor electorale, interesul manifestat de opinia europeană au avut darul de a neliniști autoritățile. El și-a dat seama că aceste hotărîri vor avea repercusiuni adînci în conștiința maselor românești, care nu vor privi cu pasivitate judecarea reprezentanților lor. De aceea, în perioada imediat următoare autoritățile vor încerca, prin diferite mijloace de corupție și intimidare, să izoleze pe cei urmăriți, să determine scăderea intensității luptei naționale a românilor. Autoritățile au încercat, la început, să corupă preoțimea ortodoxă, foarte influentă printre țărani, s-o desolidarizeze de mișcarea memorandistă. În acest scop se trimite o notă confidențială prin care se cerea prefectilor să alcătuiască liste cu toți preoții români și sumele necesare pentru a-i putea corupe. Alitudinea preoților a fost atît de ostilă acestei încercări, încît guvernul este nevoit să revină asupra ei la sfîrșitul anului⁴⁰. Pe aceeași linie, în iarna anului 1893—94, s-a propus lui Ioan Rațiu și Iuliu Coroianu să renunțe la partidul național în schimbul sistării procesului⁴¹. Cei doi au refuzat însă categoric asemenea propuneri.

În fața acestor eșecuri, s-a trecut la măsuri represive. În ultimă instanță, după o perioadă de stagnare a urmăririi judiciare datorate conferinței, guvernul a hotărît continuarea acesteia și împrorocarea semnatarilor memorandumului.

Din cele expuse rezultă importanța conferinței în evoluția mișcării naționale a românilor din Transilvania. Ea a afirmat și a dovedit încă o dată sprijinul larg de care se bucură partidul național român în activitatea sa. Rezoluția adoptată a ajutat pe memorandiștii împrorocuați în apărarea lor în fața instanțelor judiciare. În privința țelului final urmărit de românii transilvăneni, desăvîrșirea unității statale, conferința a fost un prilej binevenit pentru a se accentua din nou unitatea de interese existentă între românii de pe cele două versante ale Carpaților. Ea a contribuit, prin hotărîrile luate în prezența delegaților naționalităților, la

³⁶ *Idem*, nr. 161 din 24 iulie/5 august.

³⁷ *Idem*, nr. 158 din 20 iulie/1 august.

³⁸ *Idem*, nr. 158 din 20 iulie/1 august.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Z. Pclîșanu, *op. cit.*, p. 353—358.

⁴¹ R. Patitia, *op. cit.*, p. 285.

realizarea frontului comun de luptă al popoarelor asuprite din monarhia austro-ungară. Pentru toate acestea conferința extraordinară a partidului național român din Transilvania se înscrie în seria evenimentelor deosebit de importante care au contribuit la intensificarea luptei naționale a românilor.

VASILE VESA

DIE AUSSERORDENTLICHE KONFERENZ DER NATIONAL-RUMÄNISCHEN PARTEI SIEBENBÜRGENS (23.—24. JULI 1893)

(Zusammenfassung)

Die ausserordentliche Konferenz der National-Rumänischen Partei (Partidul Național Român) aus Siebenbürgen, welche am 23.—24. Juli 1893 stattfand, nimmt einen besonderen Platz im Rahmen der Memorandumbewegung ein. Sie wurde einberufen, um die vollkommene Zustimmung des rumänischen Volkes mit der Tätigkeit des Zentralkomitees der N.R.P. im allgemeinen und mit der Memorandumbewegung im besonderen zu beweisen. Ihr Erfolg war vollständig. Die zahlreiche Teilnahme an der Konferenz, nicht nur der Delegierten, sondern auch der Bevölkerung, die einstimmige Billigung der Arbeiten der Konferenz und ihrer Beschlüsse zeigten die vollkommene Übereinstimmung zwischen der Tätigkeit des Zentralkomitees und den Rumänen Siebenbürgens. Deswegen bildete bei dem Prozess gegen die 25 Unterzeichner des Memorandums, die Resolution der Konferenz eine Stütze für die Angeklagten und die Verteidigung, um zu zeigen, dass die Memorandistenbewegung nicht das Werk einiger, den Massen entfremdeter Auführer, sondern eine Bewegung aller Rumänen war.

Die Bedeutung der Konferenz reichte aber noch weiter und war umfassender. Die zahlreichen Teilnehmer von jenseits der Karpaten und die Propaganda in Rumänien unterstrich die rückhaltslose Unterstützung, deren sich die Bewegung der Siebenbürger im rumänischen Königreich erfreute. Die Konferenz hatte einen starken Widerhall in der europäischen Presse, und in jener der unterdrückten Völkerschaften. Sie zeigte die Stärke der rumänischen Bewegung in Siebenbürgen, ihre Wirkung auf die allgemeine Lage der österreichisch-ungarischen Monarchie, die durch die Anwesenheit der Vertreter der unterdrückten Völkerschaften bei der Konferenz noch hervorgehoben wurde. Der sechste Punkt der Resolution, welcher die Notwendigkeit gemeinsamer Aktionen aller unterworfenen Völkerschaften vorsah, hatte einen bedeutenden Einfluss auf den weiteren Verlauf der Ereignisse.

Die Konferenz, die Bewegung und ihr Widerhall beunruhigten die Budapester Behörden. Nachdem die Regierung, ohne Erfolg versucht hatte, die Abhaltung der Konferenz zu verbieten, suchte sie ihren Verlauf zu stören, was ebenso wenig gelang. Der Erfolg der Konferenz und ihre Beschlüsse verliehen ihr eine besondere Bedeutung und trugen dazu bei, den Kampf der Siebenbürger Rumänen für nationale und soziale Befreiung zu verstärken.